

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پایان نامه کارشناسی ارشد
گروه مدرسی معارف اسلامی
گرایش تاریخ و تمدن اسلامی

عنوان:

اصول اساسی در سبک زندگی فرهنگی
پیامبر اعظم (ص)

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر محمد نصیری

استاد مشاور:

جناب آقای سید ضیال‌الدین میرمحمدی

نگارش:

معصومه فکوریان اقدم

۱۳۹۳

کلیه حقوق اعم از چاپ و تکثیر، نسخه برداری، ترجمه، اقتباس و... از پایان نامه برای دانشگاه معارف اسلامی محفوظ است. نقل مطلب با ذکر مأخذ بلامانع است.

تقدیم و سپاس:

ای بهترین آفریده خدا!

ای برترین پیامبر آسمانی!

و ای فرزند نازنین آمنه و عبدالله!

تقدیم به تو که خوبی‌ها را به ما آموختی،

تقدیم به تو که ما خاک‌نشینان را به اوج افلاک رهنمون گشتی،

تقدیم به تو که برای تماشای حقیقت هزاران پنجره به روی ما گشودی،

و تقدیم به تو که گلستانی از زیبای‌ها را در سیره الهی خود به تصویر کشیدی.

تقدیر و تشکر:

سپاس خداوندگار حکیم را که با لطف بی‌کران خود، آدمی را زیور عقل آراست. در آغاز وظیفه خود می‌دانم از زحمات بی‌دریغ استاد راهنمای خود، جناب آقای دکتر محمد نصیری، که در آماده سازی این رساله، به نحو احسن اینجانب را مورد راهنمایی قرار دادند صمیمانه تشکر و قدردانی کنم.

از استاد محترم مشاور ارجمند جناب آقای سید ضیاءالدین میرمحمدی که زحمت مشاوره این رساله را تقبل فرمودند، که قطعاً بدون راهنمایی‌های ارزنده ایشان، این مجموعه به انجام نمی‌رسید کمال امتنان را دارم.

همچنین لازم می‌دانم از گروه علمی دانشگاه هم کمال قدردانی را داشته باشم. در پایان، بوسه می‌زنم بر دستان خداوندگاران مهر و مهربانی، پدر و مادر عزیزم و بعد از خدا، ستایش می‌کنم وجود مقدس‌شان را و تشکر می‌کنم از همسر مهربانم به پاس عاطفه سرشار و گرمای امیدبخش وجودشان، که در این سردترین روزگاران، بهترین پشتیبان من بودند.

چکیده:

زندگی و حیات ظاهری پیامبر اعظم (ص)، به عنوان بهترین اسوه، را می‌توان در ابعادی چند و قالب‌ها و محورهای گوناگون مورد دقت و تأمل قرار داد. حیات سیاسی و اجتماعی، حیات اقتصادی و معیشتی، حیات عبادی و سلوک معنوی و ... چنان‌که بسیاری از این محورها را می‌توان در قلمرو فردی و اجتماعی و از نقطه نظر سلوک شخصی و فردی و از نقطه نظر رهبری اجتماعی و مدیریتی ملاحظه کرد.

بعد فرهنگی حیات رسول اکرم (ص) یکی از مهم‌ترین ابعاد زندگی فردی و اجتماعی آن حضرت (ص) است.

در پژوهش پیش‌رو، چنان‌که از عنوان آن پیداست اصول زندگی و حیات فرهنگی پیامبر اکرم (ص) که زیربنا و پایه سبک زندگی آن حضرت را می‌تواند استوار سازد، مورد تأمل و گزارش قرار گرفته است. در گزارش اصول سبک زندگی فرهنگی اسوه یگانه و خاتم سفیران الهی تلاش شده است تا این امر از سه زاویه نگرش‌های فرهنگی؛ ارزش‌های فرهنگی و رفتارها مورد مطالعه، تحقیق و گزارش شود. به نظر می‌رسد در هر سه قلمرو مورد اشاره اصول و قواعدی است که بر اساس آن‌ها می‌توان به کشف و تبیین سبک زندگی رسول اکرم (ص) رهنمون شد.

به‌طور مشخص در سخن از اصول اساسی سبک زندگی پیامبر (ص) و زمینه نگرش‌های فرهنگی می‌توان از صل معرفت‌افزایی علم، وجوب عینی علم سخن گفت. و در زمینه ارزش‌های فرهنگی نیز می‌توان از اصولی چون ارزش ذاتی علم و عالم، اصل درونی کردن ارزش‌های اسلامی و اصل ارزش مسجد به عنوان نمادهای فرهنگی و معنوی جامعه و هجرت سخن گفت. و در زمینه رفتارهای سبک زندگی فرهنگی پیامبر اکرم (ص)، بر اصولی چون ساده‌زیستی، نظم، اخلاص، خرافه‌ستیزی، مدارا و رفق، اخوت ایمانی، صلابت و قاطعیت و اصل تأمین نیازهای ضروری اجتماعی استوار بوده است. روش تحقیق، تاریخی می‌باشد که با مطالعه آثاری در زمینه تاریخ عمومی و سیره نبوی و تعلیم و تربیت اسلامی از اسناد و مدارک معتبر در کتابخانه‌ها شروع شد و سپس مقوله‌های فرهنگی تفکیک شده و ضمن فیش‌برداری به طبقه‌بندی اطلاعات کسب شده به صورت اصول نگرشی، ارزشی و رفتاری پیامبر با تکیه بر روایات و مستندات تاریخی پرداخته شده است.

کلیدواژه: سبک زندگی پیامبر اکرم (ص)، حضرت محمد (ص)، زندگی فرهنگی، سبک زندگی.

فهرست مطالب

۱ فصل اول: کلیات
۲ درآمد
۲ ۱-۱ طرح تحقیق
۲ ۱-۱-۱ تبیین مسأله
۳ ۱-۱-۲ ضرورت و اهمیت
۳ ۱-۱-۳ اهداف تحقیق
۴ ۱-۱-۴ پیشینه تحقیق
۴ ۱-۱-۴-۱-۱ نگاه‌های به سیره پیامبر اعظم (ص)
۴ ۱-۱-۴-۲ سیره نبوی «منطق عملی»
۴ ۱-۱-۴-۳ درآمدی بر سیره اهل بیت (ع)
۵ ۱-۱-۴-۴ پیامبر مهربانی
۵ ۱-۱-۴-۵ اسوه حسنه
۵ ۱-۱-۴-۶ اسوه‌های قرآنی و شیوه‌های تبلیغی آنان
۵ ۱-۱-۴-۷ مفاتیح الحیاه
۵ ۱-۱-۴-۸ پایان‌نامه تحولات فرهنگی پیامبر در عصر نبوی
۵ ۱-۱-۴-۹ مقاله در جست و جوی فلسفه و اصولی از آموزش و پرورش اسلامی قسمت دوم
۶ ۱-۱-۴-۱۰ مقاله علم و عالمان در کلام خاتم پیامبران
۶ ۱-۱-۵ پرسشهای تحقیق
۶ ۱-۱-۶ فرضیه‌های تحقیق
۷ ۱-۱-۷ روش تحقیق
۷ ۱-۲ نقد و بررسی منابع
۹ ۱-۳ مفهوم شناسی مفردات موضوع
۹ ۱-۳-۱ سبک زندگی
۹ ۱-۳-۲ سبک زندگی فرهنگی پیامبر اکرم (ص)
۹ ۱-۳-۳ اصول اساسی سبک زندگی فرهنگی پیامبر اکرم (ص)

- ۹-۳-۱ نگرش‌های فرهنگی در سبک زندگی پیامبر اکرم (ص)..... ۹
- ۱۰-۳-۱ ارزش‌های فرهنگی در سبک زندگی پیامبر اکرم (ص)..... ۱۰
- ۱۰-۳-۱ رفتارهای فرهنگی در سبک زندگی پیامبر اکرم (ص)..... ۱۰
- ۴-۱ سازماندهی تحقیق..... ۱۰
- ۲- فصل دوم: اصول اساسی سبک زندگی فرهنگی پیامبر اکرم (ص) در زمینه نگرش‌های فرهنگی..... ۱۲
- ۱-۲ اصل معرفت افزایی علم..... ۱۳
- ۲-۲ اصل ضرورت و جریان دائمی علم..... ۱۶
- ۳-۲ اصل وجوب عینی علم..... ۱۹
- ۱-۳-۲ برخی از علوم مورد نیاز ۲۳
- ۱-۳-۲-۱ آموزش علوم دینی ۲۳
- ۲-۳-۲-۱ آموزش عقاید ۲۳
- ۳-۳-۲ آموزش قرآن ۲۳
- ۴-۳-۲ آموزش مهارت ۲۵
- ۴-۲ اصل جریان همگانی علم ۲۶
- ۵-۲ اصل عالمان وارثان انبیاء ۲۸
- ۶-۲ اصل عقل و عقلانیت ۳۰
- ۱-۶-۲ برتری عقل و نکوهش نادانی ۳۱
- ۲-۶-۲ نشانه‌های عقل ۳۵
- ۷-۲ اصل تدریج در نظام فرهنگی ۳۶
- ۷-۲-۱ مراحل دعوت ۳۶
- ۱-۷-۲-۱ مرحله دعوت خصوصی انفرادی ۳۶
- ۲-۷-۲-۱ مرحله عمومی اولیه ۳۷
- ۳-۷-۲-۱ مرحله دعوت همگانی (عمومی ثانویه) ۳۸
- ۸-۲ اصل مخاطب شناسی ۳۹
- ۳- فصل سوم: اصول اساسی سبک زندگی فرهنگی پیامبر اکرم (ص) در زمینه ارزش‌های فرهنگی..... ۴۲
- ۱-۳ اصل ارزش ذاتی علم و عالم ۴۳
- ۱-۱-۳ برتری علم بر عبادت و عالم بر عابد ۴۵
- ۲-۱-۳ عالمان امنای خداوند ۴۷
- ۲-۳ اصل عدم فارغ التحصیلی ۴۷

- ۳-۳ اصل نافع بودن علم و نسبت آن با آخرت ۵۱
- ۳-۴ اصل تقدم رتبی تزکیه بر تعلیم ۵۳
- ۳-۵ اصل ارزش قلم ۵۸
- ۳-۵-۱ کاربردهای قلم ۶۱
- ۳-۵-۱-۱ اسلحه قلم در کارزار با سپاه جهل ۶۱
- ۳-۵-۱-۲ بیان و بنان ۶۲
- ۳-۵-۲ برتری مداد عالمان برخون شهیدان ۶۶
- ۳-۶ اصل هدایت خواهی انسان ۶۸
- ۳-۷ اصل درونی کردن ارزش های اسلامی ۷۰
- ۳-۷-۱ نماز جمعه ۷۲
- ۳-۷-۲ آیین حج ۷۳
- ۳-۷-۲-۱ فضیلت حج ۷۳
- ۳-۷-۲-۲ اجر و پاداش حج ۷۴
- ۳-۷-۳ پیوند با خویشاوندان ۷۵
- ۳-۷-۳-۱ اهمیت صله رحم ۷۶
- ۳-۷-۳-۲ آثار صله رحم ۷۷
- ۳-۷-۳-۳ آثار قطع رحم ۷۷
- ۳-۷-۴ امانتداری ۷۸
- ۳-۷-۴-۱ اجر و پاداش امانتداری ۷۹
- ۳-۷-۴-۲ نشانه ایمان و تقوا ۷۹
- ۳-۷-۴-۳-۳-۴ کیفر خیانت در امانت ۷۹
- ۳-۷-۵ امر به معروف و نهی از منکر ۷۹
- ۳-۷-۵-۱ اهمیت امر به معروف و نهی از منکر ۸۰
- ۳-۷-۵-۲ مراتب امر به معروف و نهی از منکر ۸۱
- ۳-۷-۵-۳ آثار امر به معروف و نهی از منکر ۸۲
- ۳-۷-۵-۴ پیامدهای ترک این دو فریضه ۸۲
- ۳-۸ اصل ارزش مسجد در نظام فرهنگی ۸۳
- ۳-۸-۱ فضیلت مسجد ۸۳
- ۳-۸-۲ نشستن در مسجد ۸۴

- ۳-۸-۳ ثمره آمد و شد به مسجد ۸۵
- ۳-۸-۳-۱ از جهت عبادی ۸۵
- ۳-۸-۳-۲ ازدیدگاه ارتباطی و فرهنگی ۸۶
- ۳-۸-۳-۳ از جهت اجتماعی ۸۷
- ۳-۸-۳-۴ مرکزی برای تعلیم و تربیت ۸۸
- ۳-۹ اصل هجرت ۸۸
- ۴- فصل چهارم: اصول اساسی سبک زندگی فرهنگی پیامبر اکرم (ص) در زمینه رفتارهای فرهنگی از دو بعد فردی و اجتماعی ۹۱
- ۴-۱ اصل ساده‌زیستی ۹۲
- ۴-۱-۱ جایگاه ساده‌زیستی ۹۲
- ۴-۱-۲ مثنی پیامبر اکرم (ص) ۹۴
- ۴-۱-۳ حضور همسان اجتماعی ۹۴
- ۴-۱-۴ جایگاه ارزشی ساده‌زیستی ۹۶
- ۴-۲ اصل پایداری و استقامت در امر دین ۹۷
- ۴-۳ اصل نظم اجتماعی ۹۹
- ۴-۳-۱ جایگاه نظم و انضباط در زندگی پیامبر ۱۰۰
- ۴-۳-۲ راه و رسم پیامبر اکرم (ص) ۱۰۱
- ۴-۳-۳ آشکار ساختن دعوت و برنامه رسالت ۱۰۱
- ۴-۳-۴ مسجد مدینه ۱۰۳
- ۴-۳-۵ نخستین نظامنامه ۱۰۵
- ۴-۴ اصل بیعت ۱۰۷
- ۴-۵ اصل ایجاد فرصت و ابتکار عمل ۱۰۹
- ۴-۵-۱ پذیرفتن وفدها و هیأت‌های نمایندگی ۱۱۰
- ۴-۵-۲ ارسال نامه دعوت به سوی پادشاهان ۱۱۰
- ۴-۶ اصل اخلاص در تبلیغ ۱۱۱
- ۴-۷ اصل ترویج علم ۱۱۳
- ۴-۷-۱ تأکید حضرت بر تبلیغ و نشر مسائل قرآنی و دینی ۱۱۳
- ۴-۷-۲ پاسخ به پرسش‌های علمی ۱۱۴
- ۴-۸ اصل توجه ویژه به کودکان ۱۱۴

- ۱۱۷ ۹-۴ اصل اهتمام به جوانان
- ۱۱۹ ۱-۹-۴ تشویق جوانان به ازدواج
- ۱۱۹ ۲-۹-۴ تشویق جوانان به کار و تلاش
- ۱۲۰ ۳-۹-۴ به کارگیری جوانان توانمند
- ۱۲۲ ۴-۹-۴ تشویق جوانان به تفریحات سالم و ورزش
- ۱۲۳ ۱۰-۴ اصل خرافه‌ستیزی
- ۱۲۴ ۱-۱۰-۴ مبارزه با بت‌پرستی
- ۱۲۵ ۲-۱۰-۴ بازستاندن حقوق از دست‌رفته زنان
- ۱۲۶ ۳-۱۰-۴ مبارزه با ناسیونالیسم و نژادپرستی
- ۱۲۷ ۴-۱۰-۴ نفی تبعیض در اجرای قانون
- ۱۲۸ ۵-۱۰-۴ مبارزه با بدعت‌ها و سنت‌های غلط
- ۱۲۹ ۶-۱۰-۴ انتخاب نام نیکو
- ۱۳۳ ۱۱-۴ اصل مدارا و رفق
- ۱۳۳ ۱-۱۱-۴ اهمیت و جایگاه مدارا و رفق
- ۱۳۵ ۲-۱۱-۴ مراتب مدارا و رفق
- ۱۳۵ ۱-۲-۱۱-۴ رفتار پیامبر(ص) با مشرکان قریش
- ۱۳۶ ۲-۲-۱۱-۴ رفتار پیامبر(ص) با اقلیت‌های مذهبی
- ۱۳۸ ۳-۲-۱۱-۴ رفتار پیامبر(ص) با سران دول و زما مداران عصر خویش
- ۱۳۸ ۴-۲-۱۱-۴ مدارا با اسیران
- ۱۳۹ ۳-۱۱-۴ رفق و مدارا در سیره تربیتی پیامبر(ص)
- ۱۴۰ ۱-۳-۱۱-۴ موارد رفق و مدارا در سیره تربیتی پیامبر(ص)
- ۱۴۲ ۱۲-۴ اصل صلابت و قاطعیت
- ۱۴۲ ۱-۱۲-۴ صلابت و قاطعیت در قرآن کریم
- ۱۴۳ ۲-۱۲-۴ صلابت و قاطعیت در راه و رسم پیامبر اکرم(ص)
- ۱۴۳ ۱-۲-۱۲-۴ انعطاف ناپذیری در برنامه‌های دینی
- ۱۴۵ ۲-۲-۱۲-۴ برخورد با اخلال‌گران امنیت فرهنگی
- ۱۴۷ ۱۳-۴ اصل اخوت ایمانی
- ۱۴۸ ۱-۱۳-۴ پیمان اخوت و همدلی
- ۱۵۰ ۲-۱۳-۴ حقوق اخوت ایمانی

- ۱۵۰ ۱-۲-۱۳-۴ اهمیت شناخت حقوق مؤمنان بر یکدیگر و ادای آن
- ۱۵۱ ۲-۲-۱۳-۴ وظایف مؤمنان نسبت به یکدیگر
- ۱۵۲ ۱۴-۴ اصل تأمین نیازهای ضروری اجتماعی
- ۱۵۳ ۱-۱۴-۴ صدقه و کمک مالی برای رفع نیازهای مردم
- ۱۵۴ ۱-۱-۱۴-۴ ارزش صدقه
- ۱۵۴ ۲-۱-۱۴-۴ مصادیق صدقه
- ۱۵۵ ۳-۱-۱۴-۴ آداب صدقه
- ۱۵۶ ۴-۱-۱۴-۴ آثار صدقه
- ۱۵۶ ۲-۱۴-۴ وقف
- ۱۵۷ ۳-۱۴-۴ مراکز فرهنگی، عبادی
- ۱۵۷ ۱۵-۴ اصل انفاق و بخشش
- ۱۵۸ ۱۶-۴ اصل ضرورت توجه به محرومان
- ۱۶۰ ۱۷-۴ اصل عمران و آبادانی مسجد
- ۱۶۰ ۱-۱۷-۴ اهتمام به مسجد
- ۱۶۱ ۲-۱۷-۴ تأسیس مسجد
- ۱۶۳ ۳-۱۷-۴ توسعه بنای مسجد
- ۱۶۳ ۴-۱۷-۴ آباد کردن مسجد
- ۱۶۶ ۱۸-۴ اصل جایگاه برتر شورا
- ۱۶۸ ۱-۱۸-۴ جلوه‌های مشورت پیامبر(ص)
- ۱۶۹ ۱-۱-۱۸-۴ نصب کارگزاران
- ۱۶۹ ۲-۱-۱۸-۴ جنگ بدر
- ۱۷۰ ۳-۱-۱۸-۴ ساخت منبر شریف
- ۱۷۰ ۴-۱-۱۸-۴ داستان افک
- ۱۷۰ ۵-۱-۱۸-۴ تعیین مقدار صدقه
- ۱۷۲ نتیجه‌گیری
- ۱۷۴ منابع
- ۱۹۲ نمایه

۱- فصل اول

کلیات

درآمد

برگزیدن الگوی شایسته، یک نیاز فطری است که در گستره وسیع حیات آدمی و در رفتارهای کوچک و بزرگ اخلاقی در قلمرو زندگی فردی و احوال شخصی، اجتماعی و معاشرت با مردم، و نیز در روابط فرهنگی و سیاسی و غیره انسان به طور بسیار محسوسی تأثیرگذار است، به همین دلیل، خداوند متعال، پیامبران را فرستاد تا الگوی مردم باشند. برترین این اسوه‌ها، پیامبر گرامی اسلام(ص) بود که به گواهی تاریخ، عملکرد درخشانش، سرمشقی تمام عیار برای همه عصرها و نسل‌هاست. پیامبر(ص) در سرتاسر حیات پربرکت خود، در عرصه‌های گوناگون زندگی، نگرش‌ها، ارزش‌ها و چگونگی زیستن را با رفتار و گفتار خود به بشریت آموخت.

در واقع پیامبر(ص) زمانی مبعوث گردید که فروغ فرهنگ و اخلاق به خاموشی گراییده بود. آن حضرت در مدت کوتاهی تحولات مهمی را در همه زمینه‌ها پدید آورد.

بررسی ابعاد این تحول و چگونگی شکل‌گیری آن، نیازمند پژوهش‌های بزرگ و گسترده است. در این پژوهش مهم‌ترین اصولی که در سیره فرهنگی پیامبر(ص) در زمینه نگرش‌ها، ارزش‌ها و رفتارها با تکیه بر شواهد و مستندات تاریخی وجود داشته است بیان می‌شود.

۱-۱- طرح تحقیق:

۱-۱-۱- تبیین مسأله:

سبک زندگی مجموعه‌ای از رفتارهای فردی یا اجتماعی است که متأثر از نگرش‌ها، ارزش‌ها و باورهای پذیرفته شده است که در قالب رفتاری نهادینه شده تجلی پیدا می‌کند. سبک زندگی پیامبر(ص) مجموعه اصول و قواعدی است که جهت زندگی پیامبر(ص) را در وجوه مختلف فردی، اجتماعی، خانوادگی، مدیریتی، فرهنگی، سیاسی، نظامی و اقتصادی مشخص می‌کند. پژوهش حاضر بر آن است تا به اصول اساسی سبک زندگی فرهنگی پیامبر(ص) در سه سطح نگرش‌های فرهنگی، ارزش‌ها و گرایش‌های فرهنگی و رفتارهای فرهنگی بپردازد. به‌طور طبیعی اصول ناظر به ۱- نگرش‌ها و ۲- ارزش‌های فرهنگی با مطالعه پدیده‌های فرهنگی مثل علم، آموزش، تعلیم و تربیت و باورهای اجتماعی و آداب و رسوم اجتماعی سیره و منطق پیامبر اکرم(ص) مورد اکتشاف و استخراج قرار گیرد. و اصول اساسی رفتارهای فرهنگی فردی و اجتماعی پیامبر اکرم نیز در پدیده‌های فرهنگی

مثل علم، آموزش، تعلیم و تربیت مورد کنکاش و پژوهش قرار گیرد. و این همه با توجه به شواهد و مستندات تاریخی انجام خواهد شد.

۱-۱-۲- ضرورت و اهمیت:

اسلام برای هدایت انسان‌ها به سرمنزل مقصود و سیر از عالم مُلک تا ملکوت در قالب کلمات، به صورت «قرآن» ظهور یافته و در قالب اعمال، در وجود پیامبر گرامی اسلام و امامان معصوم(ع) به عنوان «الگوهای برتر» تجلی یافته است. چنانچه انسان «اسوه حسنه» را شناسد و او را «مقتدای» خویش «در همه زمینه‌ها» نداند، حتماً نمونه‌های منفی و کاذب را مقتدای خویش قرار می‌دهد؛ زیرا نمی‌توان بدون «اسوه» زندگی کرد. آن‌که بدون «اسوه حسنه» سیر می‌کند، راه به جایی نمی‌برد و از تلاش بسیار خویش طرفی نمی‌بندد که «کمال طلبی» بدون «اسوه‌یابی» ناممکن است. باید از «نمونه‌های راستین» که چون طراوت بهار، حیات آفرینند پیروی کرد.

در واقع سیره و سبک انبیاء(ع) سیره تربیت عملی انسان است. آنان با عمل خود و با ارائه الگویی تمام عیار، دل‌ها را از محبت خداوند و اولیاء الهی لبریز ساختند. بسیار به جاست که انسان‌ها با پیروی از سیره آنان در مسیر کمال قرار گیرند و از تنگنای زمین به بلندای آسمان پر بگشایند.

این نوشتار نمونه گزارشی از روش‌ها و رفتارهای پیامبر بزرگ اسلام درشئون فرهنگی است که قابل دست‌یابی و پیروی عملی می‌باشد. و برآن است تا با بیان سبک زندگی فرهنگی آن بزرگوار این امکان را برای همگان فراهم آورد که گوشه‌ای از شخصیت ممتاز و منحصر به فرد رسول خدا(ص) را دریابند. بی‌گمان، وجدان بیدار و آگاه و آزاد از هر قید و بندی اذعان می‌دارد که پیامبر اسلام نیکوترین و زیباترین راهنما و هدایت‌گری است که می‌توان سبک زندگی‌اش را در زندگی به کار بست و موفقیت کسب نمود.

۱-۱-۳- اهداف تحقیق:

۱. شناخت و اکتشاف اصول اساسی حاکم بر سبک زندگی فرهنگی پیامبر(ص).
۲. ارائه الگوی حاکم بر سبک زندگی فرهنگی مسلمانان با تأسی از الگوی پیامبر اکرم در این زمینه.
۳. تهیه محورهای اساسی سبک زندگی فرهنگی رسول اکرم برای ارائه به نهادها، سازمان‌های آموزشی و فرهنگی کشور.

۴. ایجاد انگیزه در دانش‌پژوهان برای انجام تحقیقات در زمینه سبک زندگی پیامبر(ص).

۱-۱-۴- پیشینه تحقیق:

در باره سبک و سیره پیامبر(ص) در ابعاد فردی، اجتماعی، خانوادگی، مدیریتی، سیاسی و اقتصادی، کتاب‌های زیادی نگاشته شده است اما در مورد سبک فرهنگی پیامبر به صورت مستقل، که در برگیرنده نگرش‌ها، ارزش‌ها و رفتارهای فرهنگی پیامبر(ص) باشد به صورت مستقل پژوهش خاصی صورت نپذیرفته است. هر چند در بین این آثار به صورت پراکنده به سیره فرهنگی پیامبر اشاره شده است ولی کفایت نمی‌کند. در زیر به معرفی برخی از این آثار که در این پژوهش مورد استفاده گردیده است معرفی می‌شود.

۱-۱-۴-۱- نگاهی به سیره پیامبر اعظم(ص):

این کتاب، که نوشته منوچهر حسن‌اللهی است، اصول سیره پیامبر را در ابعاد مختلف (فردی، اقتصادی، نظامی، اجتماعی، سیاسی) بررسی کرده است ولی بخش فرهنگی را به صورت پراکنده در بین آن اصول، آن هم در چند مورد از جمله مخالفت با آداب و رسوم جاهلیت و علم‌آموزی بیان کرده است. در واقع در این کتاب اصول فرهنگی پیامبر در بخش مستقل و به صورت مفصل مثل دیگر بخش‌ها نیامده است.

۱-۱-۴-۲- سیره نبوی «منطق عملی»:

این کتاب، که نوشته مصطفی دلشاد تهرانی است، اصول سیره نبوی را در ابعاد فردی، مدیریتی، خانوادگی و اجتماعی با استناد به متون روایی و تاریخی تشریح کرده است. و این کتاب نیز به بخش فرهنگی به صورت مستقل پرداخته است. در واقع چند مورد اصول فرهنگی را به صورت پراکنده در بین این چهار بعد قرار داده است.

۱-۱-۴-۳- در آمدی بر سیره اهل بیت(ع):

مؤلف این کتاب حسین عبدالحمیدی است که اصول برجسته در سیره عبادی، سیاسی، فرهنگی و اجتماعی اهل بیت(ع) را بیان کرده و در بحث فرهنگی به سیزده اصل پرداخته که از بین آن‌ها نکات قابل ملاحظه‌ای را می‌توان به دست آورد.

۱-۱-۴-۴- پیامبر مهربانی:

نویسنده (حسین قاسمی) در این کتاب با استناد به آیات و روایات به بررسی سیره اجتماعی پیامبر با عموم مردم، و با گروه‌های خاص، از جمله کودکان و جوانان پرداخته است. در واقع این کتاب فقط سیره اجتماعی پیامبر را مورد بحث قرار داده است.

۱-۱-۴-۵- اسوه حسنه:

این اثر، که نوشته سید احمد میر عمادی است، به اخلاق فردی؛ مثل آراستگی و اخلاق اجتماعی؛ مثل مشورت و ساده زیستی و سیره آموزشی و حکومتی پیامبر پرداخته است. و مستندات این کتاب در پژوهش مورد نظر قابل استفاده است.

۱-۱-۴-۶- اسوه‌های قرآنی و شیوه‌های تبلیغی آنان:

این کتاب که زیر نظر مصطفی عباسی مقدم تهیه شده است، شیوه‌های تبلیغی و اصول تبلیغی چند پیامبر از جمله پیامبر اکرم (ص) را بیان کرده است، که از بین این‌ها نکات قابل توجهی را می‌توان به دست آورد.

۱-۱-۴-۷- مفاتیح الحیاه:

این اثر فاخر که نوشته حضرت آیه الله جوادی آملی (دام عزه) است راه و رسم زندگی رسول اکرم را با تکیه بر روایات و حکایات تاریخی ارائه کرده است. این اثر در قلمروهای مورد نظر این پژوهش از منابع مهم تلقی می‌شود.

۱-۱-۴-۸- پایان‌نامه تحولات فرهنگی پیامبر در عصر نبوی:

این پایان‌نامه، نوشته علی درزی است که در دانشگاه معارف در گروه تاریخ فرهنگ و تمدن اسلامی دفاع شده است و در آن چند اصل فرهنگی را به صورت خلاصه مثل تشویق و تنبیه، مدارا، تشویق به علم‌آموزی بیان کرده است.

۱-۱-۴-۹- مقاله در جست و جوی فلسفه و اصولی از آموزش و پرورش اسلامی قسمت دوم:

نوشته مرتضی امین فر، این مقاله بیست اصل که در تعلیم و تربیت اسلامی مورد توجه است، را مورد بررسی قرار داده است. از جمله: پویایی تعلیم و تربیت اسلامی، اجتماعی بودن و جهانی بودن تعلیم و تربیت اسلامی و^۱ که در این پژوهش از اصل پویایی تعلیم و تربیت اسلامی، مطالبی

۱. در بخش اول این مقاله فلسفه، غایت و جهت تعلیم و تربیت در برخی از مکاتب تربیتی شرق و غرب بررسی شده است تا فلسفه تربیتی اسلام مشخص گردد، سپس تعریفی از تعلیم و تربیت اسلامی و خصوصیات و مفردات آن تبیین گردیده است .

آورده شده است.

۱-۱-۴-۱۰- مقاله علم و عالمان در کلام خاتم پیامبران:

نوشته عبدالکریم تبریزی، نویسنده در این مقاله کلاً در مورد علم و عالمان از جمله وجوب علم، زمان کسب دانش، ارزش علم و دانش، منزلت عالمان، کدام دانش و... مباحث خوبی را بیان کرده که از میان آن‌ها بحث کدام دانش، در این پژوهش قابل استفاده است.

منابعی که بیان شد اکثراً ناظر به سیره پیامبر در بعد رفتارها هستند (به جز، مفاتیح الحیاه، که بیشتر جنبه ارزشی و نگرشی دارد)، و هر یک تنها بخشی از مقوله‌های فرهنگی را اشاره کرده است در واقع هیچ کدام مستقلاً سیره و سبک زندگی فرهنگی پیامبر را در بخش جداگانه و به طور کامل بیان نکرده‌اند. پس نمی‌توانند عنوان پژوهش حاضر را به طور کامل پوشش دهند. چنان‌که اشاره شد در پایان نامه‌ای که پیش روست سعی می‌شود اصول فرهنگی پیامبر در سه سطح بینش‌ها، ارزش‌ها، رفتارها، بیان شود.

۱-۱-۵- پرسش‌های تحقیق:

سوال اصلی:

اصول اساسی سبک زندگی فرهنگی پیامبر اکرم(ص) در حوزه نگرش‌ها، ارزش‌ها و رفتارهای

فرهنگی (باتوجه به شواهد و مستندات تاریخی) چیست؟

سوالات فرعی:

۱. اصول اساسی سبک زندگی فرهنگی پیامبر اکرم(ص) در زمینه نگرش‌های فرهنگی چیست؟

۲. اصول اساسی سبک زندگی فرهنگی پیامبر اکرم(ص) در زمینه ارزش‌های فرهنگی چیست؟

۳. اصول اساسی سبک زندگی فرهنگی پیامبر اکرم(ص) در زمینه رفتارهای فرهنگی چیست؟

۱-۱-۶- فرضیه‌های تحقیق:

اصول اساسی سبک زندگی فرهنگی پیامبر اکرم(ص) در سه سطح نگرش‌های فرهنگی، ارزش‌های

فرهنگی و رفتارهای فرهنگی مبتنی بر اصولی است که منطبق وحی و قرآن برآن حاکم است و شامل

اصولی است که این اصول در جهت پیوند این جهان با جهان آخرت است. اصل وجوب عینی علم،

اصل عدم فارغ‌التحصیلی و اصل ساده‌زیستی، نمونه‌هایی از اصول اساسی سبک زندگی فرهنگی

پیامبراکرم درسه سطح ذکر شده است.

۱-۱-۷- روش تحقیق:

روش تحقیق، تاریخی می‌باشد که با مطالعه آثاری در زمینه تاریخ عمومی و سیره نبوی و تعلیم و تربیت اسلامی از اسناد و مدارک معتبر در کتابخانه‌ها شروع شد و سپس مقوله‌های فرهنگی تفکیک شده و ضمن فیش‌برداری به طبقه‌بندی اطلاعات کسب شده به صورت اصول نگرشی، ارزشی و رفتاری پیامبر با تکیه بر روایات و مستندات تاریخی پرداخته شده است.

۱-۲- نقد و بررسی منابع:

(۱) انساب الاشراف (۲۷۹م)

کتاب انساب الاشراف، نوشته أحمد بن یحیی بن جابر بلاذری می‌باشد. این کتاب از بزرگ‌ترین کتب تاریخی در قرن سوم هجری می‌باشد. و دارای اطلاعات تاریخی مهم می‌باشد و چون انساب عرب را آورده است کتاب انساب نامیده شده است و در برخی فصول این تحقیق مخصوصاً در فصل چهارم از این کتاب استفاده شده است.

(۲) تاریخ یعقوبی (۲۹۲م)

تاریخ یعقوبی نوشته احمد بن ابی یعقوب بن جعفر بن وهب واضح یعقوبی، نخستین اثر در تاریخ‌نگاری مسلمانان است که با بینش عمیق و با رویکرد جهانی به تاریخ، نگاشته شده است. و فصل بندی این منبع موضوعی می‌باشد. بیش‌ترین استفاده از این منبع در فصل چهارم است.

(۳) تاریخ طبری (۳۱۰م)

نویسنده این کتاب، أبو جعفر محمد بن جریر الطبری، از مورخان مشهور اسلامی می‌باشد. و این کتاب دو بخش عمده دارد؛ پیش از اسلام و پس از اسلام. و بخش پس از اسلام آن با ذکر سلسله سند همراه می‌باشد. و از منابع اصلی این پژوهش در فصل چهارم است.

(۴) الاصابه (۸۵۲م)

تألیف ابن حجر عسقلانی است. در میان کتاب‌های مربوط به صحابه شناسی، اصابه ابن حجر، دارای اهمیت بیش‌تری است و از مراجع عمده در احوال صحابه و حتی تابعین و نخستین محدثان به شمار می‌آید و از منابع اصلی در فصل دوم است.

۵) الطبقات الکبری (۲۳۰م)

نوشته محمد بن سعد بن منیع کاتب واقدی، از قدیمی ترین آثار در زمینه طبقات و مشتمل بر تاریخ دو قرن نخست اسلامی، آگاهی های جامع و گسترده ای درباره صحابه و تابعین و عالمان تا زمان مؤلف است. و کهن ترین آگاهی های شمایل شناسانه پیامبر اکرم(ص) و صحابه و تابعین را باید از این کتاب دانست. و از منابع مهم در فصل چهارم است.

۶) السیره النبویه

تألیف عبدالملک ابن هشام الحمیری المعافری، مصری که به سیره ابن هشام شهرت یافته است؛ یکی از دو منبع مهمی است که در سیره و مغازی پیامبر گرامی اسلام از اعتبار و شهرت زیادی برخوردار است. و از منابع مهم در فصل چهارم است.

۷) فتوح البلدان (۲۷۹م)

یا کتاب البلدان الصغیر أحمد بن یحیی بن جابر بلاذری، از مهم ترین کتاب هایی است که درباره فتوحات مسلمانان از زمان هجرت پیامبر(ص) به دست ما رسیده است. و از منابع اصلی در این پژوهش در فصل دوم است.

۸) الکافی (۳۲۹م)

کتاب «الکافی»، اثری است گران قدر از محمد بن یعقوب بن اسحاق کلینی، از برجسته ترین علمای شیعه، در آغاز قرن چهارم هجری. و از قدیمی ترین و معتبرترین کتاب های روایی شیعه می باشد که در عصر غیبت صغری نگاشته شده است. از این منبع در فصل سوم استفاده بیشتری شده است.

۹) بحار الأنوار الجامعه لدرر أخبار الأئمه الأطهار (ع)

مرحوم علامه مجلسی (۱۰۳۷-۱۱۱۰)، در این دائره المعارف بزرگ حدیث شیعه که از عمده ترین و گسترده ترین جوامع حدیثی است، روایات کتب حدیث را با تبویب و نظم نسبتاً کاملی جمع نموده است و شامل کلیه مباحث اسلامی از تفسیر قرآن و تاریخ گرفته تا فقه و کلام و... می باشد. این منبع یکی از منابع مهم در فصل دوم است.

۱۰) تفصیل وسائل الشیعه إلى تحصیل مسائل الشریعه، معروف به «وسائل الشیعه»

این اثر از تألیفات ارزش مند محدث بزرگ و علامه محقق، محمد بن حسن حر عاملی، از علمای